

LAPSEN UUSPERHE YDINPERHENORMIN VARJOSSA

Rea Maria Glad

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Yhteiskuntapolitiikka

Kandidaatin tutkielma

Heinäkuu 2017

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä – Författare – Author Rea Glad			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Lapsen uusperhe ydinperhenormin varjossa			
Oppiaine – Läroämne – Subject Yhteiskuntapoliittikka			
Työn laji – Arbetets art – Level Kandidaatintutkielma	Aika – Datum – Month and year 8.7.2017	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 24	

Tiivistelmä – Referat – Abstract

Kandidaatintutkielmani käsittelee uusperheiden lasten perhemääritelmiä ja niiden suhdetta ydinperhenormatiiviseen perheymmärrykseen Suomessa. Tarkastelen uusperheitä koskevan tutkimuskirjallisuuden avulla, miten lasten käsitykset omasta perheestään näyttäytyvät suhteessa suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevaan näkemykseen perheestä. Aihe on yhteiskuntapoliittisesti kiinnostava, sillä uusperheiden määrä Suomessa on kasvanut tasaisesti, ja vuonna 2015 lähes joka kymmenes suomalainen lapsiperhe oli virallisesti uusperhe. Rajaus suomalaiseen tutkimukseen on mielekäs: perhe ja siihen liittyvät käytännöt ovat riippuvaisia ympäröivän yhteiskunnan kulttuurista ja lainsäädännöstä.

Tutkielmani teoreettinen viitekehys pohjautuu kahteen yhteiskunnalliseen tutkimusperinteeseen. Ensinnäkin pohdin suomalaisen perhesosiologian ja kriittisen perhetutkimuksen kautta erilaisia tapoja määritellä perhe. Jaottelen perheen määritelmät rakenteeseen nojautuvaan perhekäsitykseen, jossa perhe ymmärretään ulkoapäin määriteltävissä olevana yksikkönä, kuten kotitaloutena, sekä näkemykseen perheestä yksilöllisenä perhesuhteiden verkostona. Hyödynnän tutkimuksessani lapsudentutkimuksen näkökulmaa lapsesta yhteiskunnan jäsenenä. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna lasten omat käsitykset heitä koskevista ilmiöistä ovat yhtä tärkeitä tutkimusaiheita kuin aikuistenkin, ja lapsilla tulee olla mahdollisuus osallistua heitä koskevaan tutkimukseen vakavasti otettavina toimijoina.

Uusperheitä on tutkittu Suomessa enimmäkseen aikuisten näkökulmasta ja lapsilähtöistä tutkimusta aiheesta on hyvin vähän. Tutkimus on keskittynyt ennen kaikkea vanhemmuuteen, asumiseen ja taloudellisiin kysymyksiin. Olemassa olevan tutkimuksen perusteella uusperheiden lasten perhesuhteet ovat yksilöllisiä ja rakentuvat lapsen oman perhehistorian, yksilöllisten piirteiden sekä ympäröivän yhteiskunnan ja kulttuurin vaikutuksesta. Lapsen tärkeäksi kokemien perhesuhteiden tukeminen on merkittävä uusperheen lapsen hyvinvointia lisäävä tekijä. Suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevat kulttuuriset käsitykset perheestä pohjautuvat kuitenkin ydinperhemalliin, jossa perheeseen kuuluu kaksi vanhempaa ja heidän yhteiset biologiset lapsensa. Lasten kanssa toimivien asiantuntijoiden ja yhteiskunnallisten organisaatioiden näkökulmasta lapsen perhekäsitys on ongelmallinen, jos se ei ole sovitettavissa olemassa olevaan malliin.

Päädyn tutkielmassani siihen johtopäätökseen, että uusperheen lasten näkökulmasta perhesuhteet eivät useinkaan noudata kotitalouden tai biologian määrittelemiä rajoja, vaan lasten perhekäsitykset ovat monipuolisia ja joustavia. Lapsen oma käsitys perheestään saattaa kuitenkin olla ristiriidassa sen kanssa, miten hänen perheensä määritellään ympäröivässä yhteiskunnassa. Uusperheiden lasten hyvinvoinnin kannalta olisi tärkeää, että lapsiin ja perheisiin vaikuttavissa yhteiskunnallisissa organisaatioiden käytännöissä sekä sosiaali- ja perhepoliittisissa toimissa otettaisiin entistä paremmin huomioon uusperheiden lasten omat perhemääritelmät ja moninaiset perhesuhteet.

Avainsanat – Nyckelord – Keywords
uusperheet, lapset, perhesuhteet

Sisällys

1	Johdanto.....	1
1.1	Johdanto ja tutkimuskysymykset	1
1.2	Tutkielman rakenne	3
2	Lapsi toimijana	3
2.1	Uusi lapsuudentutkimus.....	3
2.2	Neljä näkökulmaa lapsuuteen	4
3	Mikä on perhe?.....	7
3.1	Perhe rakenteena ja suhteina.....	7
3.2	Ydinperhenormi suomalaisessa yhteiskunnassa.....	8
3.3	Uusperhe Suomessa.....	9
4	Uusperheen rakenne ja perhesuhteet lasten näkökulmasta	11
4.1	Uusperheiden lasten erilaiset perhetulkinnat.	11
4.2	Biologiset vanhemmat.....	14
4.3	Lapsi ja uusi aikuinen	16
4.4	Sisaruus uusperheessä	17
4.5	Uusperheen perhesuhteet ja lapsen hyvinvointi	18
5	Yhteenveto ja pohdintaa.....	20
5.1	Moniulotteinen perhetulkinta, lapsen hyvinvointi ja ydinperhenormi.....	20
5.2	Pohdintaa	21
	Lähteet.....	23

1 Johdanto

1.1 Johdanto ja tutkimuskysymykset

Tarkastelen tässä tutkielmassa uusperheiden lasten perhetulkintoja ja niiden suhdetta Suomessa vallitsevan ydinperhenormatiivisen perheymmärrykseen. Uusperhe muodostuu, kun lapsen vanhemmat ovat eronneet, ja toinen tai molemmat löytävät uuden avo- tai aviopuolison. Tämän myötä lapsen perhesuhteiden oletetaan muuttuvan ja sisältävän myös vanhemman uuden puolison sekä mahdollisia uusperheen mukana tulleita sisarusuhteita. Tutkielmassani on kaksi keskeistä kysymystä:

- Millaisena uusperheen lapset ymmärtävät perheensä ja perhesuhteensa?
- Miten tämä perheymmärrys näyttäytyy suhteessa yhteiskunnassa vallitsevaan ydinperhenormiin?

Uusperheet ja niissä elävät lapset ovat yhteiskuntapoliittisesti kiinnostava aihe, sillä uusperheiden määrä Suomessa on kasvanut tasaisesti niin kauan, kuin niitä on tilastoitu. Kun vuonna 1990 uusperheitä oli Tilastokeskuksen mukaan 6,9 % kaikista perheistä, vuonna 2015 uusperheiden osuus oli 9,1% (Tilastokeskus, 2016, s. 10). Tilastojen esittämä kuva uusperheiden määrästä ei ole koko totuus. Palaan tilastoinnin ongelmiin tarkemmin ydinperhenormatiivista perheymmärrystä käsittelevässä luvussa 3.2. Koska perhe ja siihen liittyvät käytännöt ovat riippuvaisia ympäröivän yhteiskunnan kulttuurista ja lainsäädännöstä (ks. Broberg, 2010, s. 31), rajaan tarkasteluni suomalaiseen yhteiskuntaan.

Tutkielmani näkökulmana on lapsuudentutkimukseen perustuva käsitys lapsesta yhteiskunnallisena toimijana, jolla lähtökohtaisesti on kyky ja oikeus määritellä oma perheensä. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna lapsen perhetulkinta on sellaisenaan oikea, ja mahdollisen ristiriidan yhteiskunnan perhekäsitysten kanssa johtuvat kulttuurissa vallitsevista perhekäsityksistä, jotka vaikuttavat sekä yhteiskunnallisten organisaatioiden toimintaan että ihmisten ymmärrykseen siitä, mikä on normaalia ja mikä poikkeavaa.

Varsinaisena teoreettisena viitekehyksenä tutkielmassani toimii yhteiskunnallinen perhetutkimus, jossa painotan erityisesti suomalaisen perhetutkimuksen kenttää. Tarkastelen perheen määrittelemistä toisaalta rakenteena, jolloin perhe ymmärretään ulkoapäin määriteltävissä olevana tarkkarajaisena yksikkönä, sekä toisaalta yksilöllisten perhesuhteiden verkostona. Pohdin

perhetutkimuksen pohjalta myös ydinperhenormatiivisia käsityksiä perheestä ja niiden ilmenemistä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Lasten käsityksiä uusperheestä on tutkittu Suomessa varsin vähän. Etenkin Ritala-Koskisen (2001) uusperheiden lasten perheymmärrystä koskevaan tutkimus on aiheeni kannalta keskeinen, sillä se tarjoaa mahdollisuuden hahmottaa perhesuhteita lasten omasta näkökulmasta. Lisävalaistusta aiheeseen ammennan Brobergin (2010) tutkimuksesta, joka käsittelee uusperheen perhesuhteiden vaikutusta perheen voimavaroihin. Koska kulttuurinen ydinperhenormi rakentuu aikuisten rakentamien perhemallien mukaan, käytän vertailukohtana myös aikuisten uusperhesuhteita koskevaa tutkimusta. Tässä hyödynnän Castrénin (2009) aikuisten uus- ja eroperhesuhteiden verkostoja koskevaa tutkimusta sekä Paajasen (2007) Perhebarometrin pohjalta kirjoittamaa julkaisua suomalaisten perhesuhteista.

Kun puhutaan uusperheestä, tarvitaan usein ydinperhettä enemmän nimityksiä eri perheenjäsenille. Osa nimityksistä kulttuurisesti latautuneita, mikä näkyy vaikkapa saduissa: Lumikin äitipuoli on paha noita ja Tuhkimon sisarpuolet ilkeitä ja kateellisia. Pysin välttämään näitä termejä paitsi niiden kulttuurisen painolastin, myös niiden sisältämän vanhemmuusoletuksen takia. Perheen uusi aikuinen ei aina ole lapsen näkökulmasta vanhemman asemassa. Käytän omassa tekstissäni joko termiä uusi aikuinen tai vanhemman uusi puoliso. Äidillä ja isällä tarkoitan tässä tutkielmassa biologisia vanhempia. Lähivanhemmalla viitataan siihen vanhempaan, jonka luona lapsi enimmäkseen asuu, ja etävanhemmalla toiseen biologiseen vanhempaan.

Viitataan lapsen alkuperäisen perhekoonpanon vanhempiin biologisina vanhempina tai vain vanhempina. Tämä se sisältää oletuksen, että lapsi on nimenomaan näiden vanhempien geneettinen jälkeläinen, eikä esimerkiksi luovutettujen sukusolujen tai adoption kautta perheeseen tullut. Näille vanhemmille ei kuitenkaan ole yleisessä käytössä parempaa termiä, joten olen päätenyt tähän ratkaisuun, vaikka se ei ole ongelmaton.

Uusperheessä on myös monenlaisia lasten välisiä suhteita. Vaikka nämä suhteet välillä muistuttavat enemmän kaverisuhteita, kutsun niitä tutkielmassani sisarussuhteiksi. Näitä sisarussuhteita voi olla kolmenlaisia. Täyssisaruksilla molemmat biologiset vanhemmat ovat yhteisiä ja puolissisaruksilla on yksi yhteinen biologinen vanhempi. Uussisarukset ovat biologisen vanhemman uuden puolison lapsia, joiden kanssa ei ole jaettua biologista perimää.

Lapsuus uusperheessä koskee paitsi niitä lapsia, joiden vanhemmat ovat eronneet ja löytäneet uuden kumppanin, myös uusperheeseen syntyneitä lapsia. Vaikka he asuvat molempien vanhempiensa kanssa, heillä on sisaruksia, jotka voivat asua pitkiäkin aikoja toisessa osoitteessa. Pidän

todennäköisenä, että uusperheellisyys vaikuttaa myös heidän kokemukseensa perheestä. Heidän perhetulkintojaan ei kuitenkaan ole juurikaan tutkittu, joten joudun rajaamaan ne käsittelyni ulkopuolelle.

1.2 Tutkielman rakenne

Tutkielmani lähtökohtana on ymmärrys lapsesta yhteiskunnallisena toimijana. Näkökulmani perustuu uuden lapsuudentutkimuksen traditioon, ja avaan sitä tarkemmin Alasen (2005) ja Kurosen (2014) artikkelien avulla luvussa kaksi. Lisäksi esittelen Jamesin, Jenksin ja Proutin (1998) jaottelun uuden lapsuudentutkimuksen teoriakentän näkökulmista.

Kolmannessa luvussa pohdin perhetutkimuksen näkökulmasta sitä, miten perhe voidaan hahmottaa toisaalta rakenteena ja toisaalta perhesuhteina. Lisäksi tarkastelen ydinperhenormatiivisuuden käsitettä sekä sitä, miten ydinperhenormi näkyy suomalaisessa yhteiskunnassa erityisesti Yesilovan (2009) tutkimuksen pohjalta. Käyn myös lyhyesti läpi, millaisena uusperhe nähdään suomalaisessa yhteiskunnassa, ja tarkastelen uusperheen historiaa erillisenä perhemuotona ydinperheihanteen rinnalla sekä uusperheiden tilastointia.

Neljännessä luvussa käsittelen lasten perhetulkintoja ja perhesuhteita. Nojaan tässä luvussa pääosin Ritala-Koskisen (2001) ja Brobergin (2010) tutkimuksiin. Pohdin myös lasten perhekäsityksen ja ydinperhenormin keskinäistä suhdetta sekä perhesuhteiden ja perhetulkinnan vaikutusta lapsen hyvinvointiin.

Viidennessä luvussa mietin vielä aiemmissa luvuissa käsittelemien tutkimusten pohjalta, miten uusperheiden lasten perhekäsitykset soveltuvat ydinperhenormatiiviseen yhteiskuntaan. Lopuksi pohdin tutkielmaani ja sen herättämiä uusia kysymyksiä.

2 Lapsi toimijana

2.1 Uusi lapsuudentutkimus

Olen valinnut tutkielmani näkökulmaksi käsityksen lapsesta yhteiskunnallisena toimijana. Tämä näkökulma perustuu lapsuudentutkimuksen käsitykseen lapsista yhteiskunnallisena ryhmänä, joka asetetaan tasa-arvoiseen asemaan aikuisten kanssa vakavasti otettavina toimijoina (Alanen, 2005, s. 35). Siten lapsilla on oikeus omaan ääneen heitä koskevassa yhteiskunnallisessa tutkimuksessa.

Uuden yhteiskunnallisen lapsuudentutkimuksen juuret voidaan ajoittaa 1980-luvulle, osaksi feministisen tutkimuksen ja muiden kriittisten tutkimusperinteiden syntyä (Alanen, 2005, s. 31).

1970-1980-luvuilla feministinen kritiikki kiinnitti huomion perheeseen liittyviin epätasa-arvokysymyksiin, kuten töiden, rahan ja vallan jakaantumiseen ja naisiin kohdistuviin kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin odotuksiin, joita ydinperheideologia osaltaan piti yllä, ja sen vanavedessä nousivat esiin myös muiden erityisryhmien, kuten lasten, näkökulmat (Kuronen, 2014, s. 81).

Uusi lapsuudentutkimus kyseenalaistaa aiemman lapsikäsitteksen, jossa lapsi nähdään yhteiskunnan kontekstissa eräänlaisena keskeneräisenä aikuisena, joka muuttuu yhteiskunnalliseksi toimijaksi vasta sosialisoinnin myötä, eli omaksuttuaan ympäröivän yhteiskunnan tavat ja sosiaaliset normit.

Vanhemmassa aikuiskeskeisessä ajattelutavassa lapsia käsitellään vanhempiin tai muihin aikuistoimijoihin vaikuttavina muuttujina, joita ei pidetä itsenäisenä tutkimuskohteena edes silloin, kun kyseessä oli suoraan lapsia koskettava aihe. (Alanen, 2005, ss. 32–33.)

Kun siis tutkitaan lapsia koskevaa aihetta, pitäisi lapsille tarjota mahdollisuus tulla huomioiduksi tutkimuksen kohteena, ja kertoa mahdollisuuksien mukaan oma näkemyksensä itse. Perheitä tutkittaessa tulisi siten tutkia myös lasten omia kokemuksia perheestä suoraan, eikä ainoastaan esimerkiksi äitien välityksellä tai niin, että aikuiset kuvaavat muistojaan lapsuutensa perheestä, sillä nämä välilliset kertomukset tuottavat erilaisen kuvan kuin lasten oma näkemys. Pyrin käyttämään lasten uusperheitä tarkastellessa tästä lähtökohdasta toteutettua tutkimusta, mutta koska tällaisia kirjallisuutta aiheesta Suomen tapauksessa ei ole tarjolla Ritala-Koskisen (2001) tutkimusta lukuottamatta, olen joutunut joustamaan tästä periaatteesta.

2.2 Neljä näkökulmaa lapsuuteen

James, Jenks ja Prout (1998, ss. 26–34) tunnistavat uuden lapsuudentutkimuksen teoriakentästä neljän lähestymistapaa lapsiin ja lapsuuteen. Nämä ovat yhteiskuntarakenteellinen lapsi (the social structural child), sosiaalisesti konstruoitu lapsi (the socially constructed child), heimolapsi (the tribal child) ja vähemmistöryhmälapsi (the minority group child) (termien suom. Ritala-Koskinen, 2001, ss. 47–51). Näitä lähestymistapoja määrittää se, millä tavalla ne ymmärtävät lapset ja lapsuuden.

Yhteiskuntarakenteellisesta näkökulmasta tarkasteltuna lapset ovat sosiaalinen ryhmä, joka löytyy jokaisesta yhteiskunnasta. Vaikka ymmärrys lapsista ja lapsuudesta globaalisti tarkasteltuna vaihtelee, jokaisen yhteiskunnan sisällä ne näyttäytyvät melko yhdenmukaisina. Yhteiskunnallisena ryhmänä lapset tulee nähdä kansalaisina, joilla on kansalaisuuteensa liittyviä tarpeita ja oikeuksia. (James ym., 1998, ss. 32–33.)

James ym. (1998, ss. 209–210) esittävät, että yhteiskuntarakenteellisen lapsen poliittinen merkitys juontaa juurensa sen universaalista näkökulmasta. Globaalisti lapset muodostavat suuren joukon, jolle lapsuuden kokemus ja jaettu tieto samankaltaisesta asemasta yhteiskunnassa tuottavat tunnistettavan sosiaalinen identiteetin. Kun lapsuutta pidetään sosioekonomisiin tekijöihin verrattavissa olevana yhteiskunnallisena rakenteena, voidaan nostaa esiin kysymyksiä siihen liittyvistä valta-asetelmista sekä ryhmänä että yksilöinä. Ritala-Koskisen (2001, s. 47) mukaan yhteiskuntarakenteellinen näkökulma mahdollistaa lapsuuden vertailun eri yhteiskuntien välillä. Tutkimuksen keskiössä on usein se, miten lapsuus kokemuksena vertautuu muihin kategorioihin, kuten kokemukseen aikuisuudesta (James ym., 1998, ss. 208–209).

Vähemmistöryhmälapsi on ymmärrettävissä politisoituna ja empiirisempänä muotona yhteiskuntarakenteellisesta lapsesta. Myös tästä näkökulmasta lapsuus ymmärretään universaalina yhteiskunnallisena kategoriana: lapset nähdään yhteiskunnassa vähemmistöryhmänä, johon kohdistuu rakenteellista eriarvoisuutta ja diskriminaatiota, ja jotka ovat jokaisessa yhteiskunnassa aikuisia heikommassa asemassa ihmisoikeuksiensa tulkinnan ja toteutumisen suhteen. Vähemmistöryhmälapsi on siten verrattavissa naistutkimuksen näkemykseen naisista vähemmistöryhmänä. Tällaisen näkökulman valinta on aina poliittisesti motivoitunut, sillä tavoitteena haastaa olemassaolevat valtasuhteet aikuisten ja lasten välillä. (James ym., 1998, ss. 30–31, 210, 212.)

Vähemmistöryhmä-näkökulman vahvuus on sen vaatimuksessa tehdä tutkimusta lapsia itseään varten, eikä vain lapsista. Lapsia käsitellään ja arvostetaan tutkimuksessa samalla tavalla kuin aikuisia, aktiivisina toimijoina. Näkemykseen lapsista yhtenäisenä universaalina ryhmänä kuitenkin sisältyy se riski, että ryhmä tulkitaan sisäisesti yhdenmukaiseksi ja kiinnitetään huomiota vain ryhmien välisiin eroihin. Näin käy esimerkiksi, jos etnisyydestä ja sukupuolesta kumpuavat merkittävätkin erot yhteiskunnallisessa asemassa jätetään huomiotta, koska halutaan korostaa lapsuutta ryhmää yhdistävänä ja määrittävänä piirteenä. Taustalla on näkökulman poliittinen luonne: tarkoituksena on tuoda näkyviin rakenteellista epätasa-arvoa, ja vaatimus vähemmistöstatuksesta saattaa heikentyä, jos huomio viedään ryhmien välisestä sen sisällä esiintyvään eriarvoisuuteen. (James ym., 1998, s. 212.)

Lapsuutta universaalina ilmiönä korostavat näkökulmat, yhteiskuntarakenteellinen lapsi ja vähemmistöryhmä-lapsi, tarjoavat mahdollisuuden tarkastella lapsia suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan ja sen muihin väestöryhmiin. Näen tämän aiheeni kannalta hyödyllisenä, sillä vaikka uusperheiden lapsilla on hyvinkin erilaisia perhetulkintoja, voi tätä moniulotteisuutta tarkastella myös ryhmää määrittävänä ominaisuutena, joka on ristiriidassa ydinperheen ensisijaisuutta korostavan yhteiskunnan kanssa.

Lasta sosiaalisena konstruktiona tarkasteltaessa lapsuutta ei tulkita biologisena, vaan paikkaan ja aikaan sidottuna sosiaalisena ilmiönä. Tämän ilmiön tulkinnassa tulee huomioida ympäröivä yhteiskunta ja sen historia, moraalikäsitteet sekä sosiaalinen ja poliittinen ympäristö. Tässä tarkastelutavassa pyritään irtautumaan lapsia koskevista arkielämän käsityksistä ja ennakkoletuksista, ja keskittymään niiden sijaan merkityksiin, joita lapset itse antavat lapsuudelle ja joita muodostuu lasten ja aikuisten kanssakäymisen kautta. (James ym., 1998, ss. 26–28.)

Sosiaalisen konstruktion näkökulmasta lapsuus 2010-luvun Suomessa merkitsee ihmisille eri asioita kuin lapsuus jollain toisella kulttuurialueella tai esimerkiksi 1700-luvun Suomessa eikä näitä sen tähden voida hahmottaa samoista lähtöoletuksista käsin. James ym. (1998, s. 28) pitävät sosiaalisen konstruktion näkökulman erityisenä ansiona sitä, että se on tehnyt aiemmin vain biologisena vaiheena käsitetystä lapsuudesta sosiaalisen ilmiön. Kun lapsuutta tutkitaan tiettyyn paikkaan ja aikaan sidottuna, sosiaalisten rakenteiden tuottamana ilmiönä, voidaan nämä aiemmin näkymättömissä olleet rakenteet puolestaan avata kriittiselle tarkastelulle (James ym., 1998, ss. 213–214). Tämä näkökulma heijastuu tutkielmani aiheessa, sillä olen rajannut sen nimenomaan suomalaiseen uusperhetutkimukseen.

Heimolapsi-näkökulmassa kiinnostuksen kohteena on lasten sosiaaliset maailmat. Ne ymmärretään aikuisten maailmoista erillisenä paikkoina, jotka kuitenkin ovat yhtä todellisia kuin aikuisten maailmat ja joita tulisi tulkita lasten omista lähtökohdista ja käsitteistä käsin. Niitä ei pidä tutkimuksessa nähdä vain aikuisten maailman kopioimisena tai aikuisuuteen valmistautumisena, eikä myöskään pelkkinä leikkeinä. Näillä maailmoilla on omat rakenteet ja järjestelmät, jotka ovat meille tuntemattomia, ja lasten kertomukset ja selitykset omasta maailmastaan tulisi hyväksyä totena. (James ym., 1998, ss. 28–29.)

Heimolapsinäkökulman erityiseksi ansioksi nousee pyrkimys ymmärtää lapsia näiden luonnollisissa ympäristöissä, ja sen tarjoaman mahdollisuuden luoda toimivampia poliittisia vaikutuskeinoja lasten arkeen. (James ym., 1998, s. 30). Voisikin olettaa, että tällä tavalla tuotettu tieto hyödyttäisi myös uusperheiden ja niiden toiminnan, rakenteiden ja perhesuhteiden ymmärtämisessä lapsen näkökulmasta. Tällainen ymmärrys saattaisi tuoda esiin asioita, joita suomalaisessa perhepolitiikassa ovat jääneet vähälle huomiolle. Jamesin ym. (1998, s. 214) mukaan heimolapsi-näkökulma on läheisesti yhteydessä sosiaalisesti konstruoituun lapseen ja voidaankin tulkita empiirisemmäksi ja politisoidummaksi versioksi siitä.

3 Mikä on perhe?

3.1 Perhe rakenteena ja suhteina

Jotta voidaan ymmärtää uusperhettä, täytyy ensin selvittää, mikä oikeastaan on perhe. Se, miten perhe ymmärretään, riippuu näkökulmasta. Jokinen (2014, ss. 167–168) tiivistää perheteoriat kahteen ryhmään seuraavasti: "Perhettä voidaan lähestyä joko rakenteena tai systeeminä, joka toteuttaa tiettyjä funktioita, tai lukuisten ja alati muuntuvien määrittelyjen kohteena olevina käytänteinä, valtasuhteina ja toimintoina." Jokinen (2014, s. 168) tosin huomauttaa, ettei raja ole ehdoton, vaan eri näkökulmissa voi myös esiintyä päällekkäisyyttä.

Castrén ja Högbacka (2014, s. 107) puhuvat eksklusiivisesta ja inklusiivisesta perhekäsityksestä. Eksklusiivisella perhekäsityksellä he tarkoittavat näkemystä perheestä ulossulkevana, rajattuna muodostelmana, johon kuuluu tietyt perhesiteet ja niihin liittyvät asemat. Inklusiivinen perhekäsitys taas tarkoittaa heidän mukaansa sitä, että perheeseen voi kuulua monenlaisia rinnakkaisiakin perheasemia ja suhteita.

Perheen rakenteena hahmottava näkemys painottaa perhettä yhteiskunnallisena instituutiona, jolle kuuluu tietyt tehtävät ja jota usein pidetään yhteiskunnan jatkuvuuden kannalta välttämättömänä. (Jokinen, 2014, s. 168). Tällainen näkemys on eksklusiivinen, sillä se luo perheelle tietyt ulkopuolelta sanellut raamit, joiden mukaan perhe määritellään ja joiden sisällä se voi toimia. Esimerkiksi Rakenteellista näkemystä perheestä edustavan Parsonsin (1955, ss. 16–17; Ref: Jallinoja, 2014, s. 21) mukaan perhe on universaali eli kaikissa yhteiskunnissa esiintyvä instituutio, jonka tärkein tehtävä on lasten sosialisatio. Sosialisatiolla tarkoitetaan prosessia, jossa lapset kasvatuksen myötä oppivat toimimaan sosiaalisten normien mukaisesti (James ym., 1998, s. 23).

Perhettä voi ymmärtää myös suhteiden, määritelmien ja tekemisen kautta (Jokinen, 2014, s. 168). Perhesuhteisiin perustuvassa näkökulmassa perheen rajat ja sen kokoonpano riippuvat siitä, kenen näkökulmasta niitä tarkastellaan (Castrén, 2014, s. 140). Perhesuhteiden taustalla voi olla monenlaisia tekijöitä. Ne voivat perustua esimerkiksi biologisiin siteisiin, parisuhteisiin tai oikeudellisiin sopimuksiin, mutta myös tunteisiin tai kokemukseen läheisyydestä, läsnäolosta, hoivasta tai jaetusta arjesta (Castrén, 2014, s. 140).

Perheen elämää rytmittävät erilaiset toiminnot ja tavat, kuten arkinen yhdessäolo, kotityöt, hoiva ja perheenjäsenten yhteiset harrastukset sekä kommunikointi. Silva ja Smart (1999, s. 7) esittävätkin, että perhettä tulisi ymmärtää olemisen sijaan tekemisenä: yksilöt tuottavat perhettään valitsemalla

toimintansa kautta aktiivisesti ja jatkuvasti, miten he osallistuvat läheisyyteen ja perhe-elämään. Morgan (2011, s. 23) kutsuu perhekäytännöiksi erilaisia toistuvia tai satunnaisempia toimintoja ja tapoja kotiaskareista huolenpitoon ja keskusteluun, joiden koetaan liittyvän perheeseen ja joilla perhettä rakennetaan ja pidetään yllä.

Vanhempien eron ja uuden parisuhteen myötä perheenjäsenten näkemykset siitä, keitä heidän perheeseensä kuuluu, saattavat muuttua. Lasten näkökulmasta heidän perheensä voi olla eri kuin aikuisten. Siten inklusiivinen perhesuhteisiin perustuva näkökulma tarjoaa rakennenäkökulmaa hedelmällisemmät välineet uusperheiden lasten perheymmärryksen tulkitsemiseen.

3.2 Ydinperhenormi suomalaisessa yhteiskunnassa

Yesilovan (2009, s. 159) mukaan suomalaisessa kulttuurissa vallitsee käsitys kahden eri sukupuolta olevan vanhemman ja heidän yhteisten, biologisten lastensa muodostamasta ydinperheestä luonnollisena perhemallina, johon kaikkia muita verrataan. Castrén ja Högbacka (2014, s. 109) huomauttavat, ettei perusteena ole välttämättä biologinen side, vaan kulttuurinen oletus sellaisesta, sillä toisin kuin äitiys, biologinen isyys on etenkin aiemmin ollut vaikeasti todennettavissa. Vaikka ydinperhemallin lähtökohtana pidetään sen asemaa luonnollisena perhemallina, tämä luonnollisuus on osin kulttuuriin pohjautuva harha.

Jallinoja (2000, ss. 19–20, 87–88) kuvaa tätä ihanneperhettä kehityskaarena, jossa lähtökohtana on vanhempien romanttiseen rakkauteen perustuva parisuhde, ja josta yhteisen lapsen myötä muotoutuu perhe. Yesilova (Yesilova, 2009, s. 201) kutsuu ydinperhettä äidin perheeksi, sillä nimenomaan äidillä ja äidin hoivalla on ydinperheessä keskeinen asema. Myös Vuori (2003, s. 55) toteaa, että vaikka isän rooli hoivaajana tunnustetaan, äiti on yhä oletusarvoinen vanhempi, jolla tämän oletuksen mukaan on äitiydestä itsestään kumpuava tiivis suhde lapseen.

Ydinperhe ideaaliperhemallina vaikuttaa siihen, mitä pidetään edellytyksenä lapsen normaalille kasvulle ja kehitykselle, ja miten hoiva ja sukupuoliroolit järjestyvät perheessä (Yesilova, 2009, s. 207). Voidaankin puhua yhteiskunnassa vallitsevasta ydinperhenormista. Yesilovan (2009, s. 207) mukaan näkemys ydinperheestä ensisijaisena perhemuotona, jonka kautta määritellään normaalia perhettä, tekee muista perhemuodoista väistämättä siihen verrattuna epänormaaleja ja viallisia. Castrén ja Högbacka (2014, s. 108) kuvaavat ydinperheideaalia eksklusiivisena perhekäsityksenä, sillä sen näkökulmasta perhe voi muodostua vain yhdestä äidistä ja yksi isästä, jotka ovat eri sukupuolta keskenään ja lastensa geneettiset vanhemmat.

Ydinperhenormi vaikuttaa siihen, keiden katsotaan muodostavan perheen. Tilastokeskuksen tilastoissa perheellä tarkoitetaan eri sukupuolta olevaa avo- tai avioparia tai samaa sukupuolta olevaa rekisteröitynyttä paria, ja heidän samassa taloudessa asuvia (molempien tai toisen vanhemman) biologisia tai ottolapsiaan; lapsiperheestä on kyse, jos edellä määritellyt lapset ovat alle 18-vuotiaita (Tilastokeskus, 2016, s. 14). Tilastoissa perhe on siis määritelty ulkoapäin valituilla kriteereillä, joiden tulee täyttyä: perhe määritellään asumisen kautta. Tämä on sinänsä ymmärrettävää, sillä ilman selkeitä, riittävän yksiselitteisiä kriteerejä olisi haastavaa päätellä, ketkä tulisi tilastoida perheenä ja keitä ei. Samalla se kuitenkin on näkemyksenä eksklusiivinen ja ydinperhenormatiivia käsityksiä toisintava, sillä siinä ei huomioida asumisen rajat ylittäviä perhesuhteita.

Ydinperhenormin valta-asema yhteiskunnallisissa instituutioissa näkyy muillakin tavoin. Myös suomalaisessa lainsäädännössä ydinperhe on se perhemalli, johon lait ja säädökset perustuvat (Jaakkola & Sääntti, 2000, s. 11). Monimuotoisten perhemuotojen sovittaminen ydinperheen ehdoilla rakennettuihin järjestelmiin tuottaa erilaisia ongelmia. Uusperheiden kohdalla hankaluuksia esiintyy mm. perhe-etuuksien kohdalla. Gottbergin (2010, ss. 244–246) mukaan ainoastaan lapsen juridisilla (eli yleensä biologisilla) vanhemmilla on elatusvelvollisuus lasta kohtaan, mutta käytännössä perhe-etuuksia kuten lapsilisän yksinhuoltajakorotusta sekä varhaiskasvatuksen kaltaisten julkisten palvelujen maksuja koskeva lainsäädäntö käsittelee uusperhettä ydinperheenä. Maksuissa ja etuuksissa huomioidaan sekä lapsen kanssa asuvan biologisen vanhemman että tämän uuden puolison tulot ja siten uusi puoliso velvoitetaan käytännössä osallistumaan lapsen elatukseen.

Erilaisten perhemuotojen, kuten uus- ja yksinhuoltajaperheiden, lisääntymisen on koettu merkitsevän perheinstituution rappeutumista ja siten jopa uhkaavan koko yhteiskuntaa (Silva & Smart, 1999, s. 1). Ennen kaikkea ydinperheen heikkenemisen on kuitenkin nähty uhkaavan lapsen hyvinvointia (Yesilova, 2009, s. 204). Paajanen (2007, s. 84) kuitenkin toteaa, että vaikka ydinperhe vaikuttaa säilyttäneen asemansa ihanteellisena perhemuotona, sen rinnalla perheeksi ymmärretään yhä useammin myös muut perhemuodot, varsinkin jos niissä on lapsia. Paajasen (2007, s. 85) mukaan muita merkittäviä perheen kriteerejä vaikuttavat olevan biologinen lähisukulaisuus sekä vahva tunneside. Toisaalta, kuten Ritala-Koskinen (2009, s. 128) huomauttaa, erilaisten perhemuotojen tunnistaminen perheeksi ei välttämättä tarkoita niiden hyväksymistä. Joka tapauksessa on selvää, että perhe on tätä kulttuurista ydinperhemallia moniulotteisempi ilmiö.

3.3 Uusperhe Suomessa

Uusperheitä on ollut olemassa läpi historian. Niitä on syntynyt esimerkiksi leskien avioituessa uudelleen, ja avioerojen yleistyessä 1900-luvun myötä (Yesilova, 2009, ss. 166–167). Näitä ei

kuitenkaan ymmärretty normaalista poikkeavana perhemuotona ennen ydinperhenormatiivin syntymistä. Yesilova (2009, s. 21) sijoittaa perheen käsitteen synnyn 1800-luvulle, jolloin se eriytyi kotitaloudesta tai suvusta tarkoittamaan äitiä, isää ja lapsia - ydinperhettä. Uusperheen merkitys erityisenä perhemuotona on sidoksissa ydinperheen ajatuksen syntymiseen, ja nykyaikaisen uusperheen ymmärtämiseksi täytyy tarkastella ydinperheihanteen kehitystä.

1800-luvulla ja 1900-luvun alkuvuosikymmenillä ydinperhe alettiin nähdä kiinteänä osana erilaisten yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemista asumisoloista hygieniaan ja terveyteen, ja siten yhteiskunnallisesti merkittävänä sääntelyn ja ohjaamisen kohteena (Yesilova, 2009, s. 29).

Ydinperheestä tehtiin siis yhteiskunnallinen instituutio. Eräs sen keskeisiä tehtäviä oli kasvattaa lapsista kansalaisia, joilla on oma paikkansa yhteiskunnassa (Nätkin, 2003, s. 28). Nätkinin (2003, ss. 18–19) mukaan ydinperhe vakiintui Suomessa koko kansakunnan perhemalliksi 1920-1930-luvuilla, kun porvarilliset perheihanteet nähtiin osana kansakunnan yhtenäisyyttä sisällissodan jälkeen, mutta sen asemaa kyseenalaistettiin jatkuvasti esimerkiksi naisasialiikkeen taholta.

1960-luvulta alkaen vaatimukset erilaisten perhemuotojen hyväksymisestä saivat yhä enemmän kannatusta (Jallinoja, 2000, s. 228). Nämä vaatimukset konkretisoituivat yhteiskunnallisiksi muutoksiksi. Esimerkiksi avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset saivat tasavertaisen aseman avioliitossa syntyneiden kanssa, kun lait isyydestä ja lapsen elatuksesta hyväksyttiin vuonna 1976 (Gottberg, 2010, s. 132). Muut uusperheiden lasten kannalta merkittävät lait seurasivat sitä. Vuonna 1984 uudistettiin lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva säätely niin, että yhteishuoltajuus tuli mahdolliseksi (Gottberg, 2010, ss. 133–134) ja toisaalta avioero helpottui vuonna 1988, kun lainsäädännöstä poistettiin aiemmat vaatimukset esimerkiksi eron perustelemisesta ja syyllisyydestä siihen (Gottberg, 2010, s. 44). Castrénin ja Högbäckan (2014, s. 110) mukaan nämä lakimuutokset, jotka tukivat lapsen perhesiteiden jatkuvuutta vanhempien avioeron jälkeen, mahdollistivat uusperheissä aiempaa inklusiivisemmän perheymmärryksen.

Uusperheitä on tilastoitu Suomessa 1990-luvun alkupuolelta. Tilastoissa uusperheeksi lasketaan sellaiset lapsiperheet, joissa virallisesti asuu alle 18-vuotias lapsi, joka ei ole ole pariskunnan yhteinen. Tilastojen antama kuva uusperheiden määrästä on kuitenkin liian pieni, sillä niissä ei huomioida sellaisia perheitä, joissa toisen puolison lapsi asuu osan ajasta, jos tämä on eri osoitteessa kirjoilla. (Ritala-Koskinen, 2009, ss. 139–140)

Vaikka tilastoista ei siis selviä uusperheiden ja niissä asuvien lasten todellinen määrä, ne antavat jonkinlaisen pohjan arvioitaessa uusperheellisten lapsien määriä. Tilastokeskuksen (2016, s. 10) mukaan vuonna 2015 kaikista Suomessa asuvista lapsista 7,2 % ei ollut samassa taloudessa asuvan

pariskunnan yhteisiä. Uusperheessä asuvien lasten kokonaisuus samana vuonna oli 10,4 %, mihin sisältyy myös pariskunnan yhteiset lapset. Huomioitavaa on, että näihinkään lukuihin eivät sisälly perheet, joilla on pariskunnan yhteisten lasten lisäksi yli 18-vuotiaita lapsia, jotka eivät ole yhteisiä, eli todelliset luvut ovat suurempia.

Uusperheitä on tutkittu 1970-luvulta lähtien. Tutkimus sijoittui kuitenkin aluksi psykologian ja sosiaalityön piiriin, ja mielenkiinto kohdistui uusperheiden ongelmiin (Broberg, 2010, ss. 28–29). Uusperhetutkimusta värittikin pitkään ongelmakeskeinen näkökulma. Tällaisesta näkökulmasta uusperheessä esiintyvät ongelmat leimataan helposti uusperheestä johtuviksi, vaikka varsinaiset syyt olisivatkin muualla. Vaikka uusperhetutkimuksen aiheet ovat monipuolistuneet 1980-luvun lopulta ja etenkin 1990-luvulta lähtien, ongelmapainotteisuus on edelleen säilynyt osana uusperhetutkimuksen kenttää (Ritala-Koskinen, 2001, s. 25).

4 Uusperheen rakenne ja perhesuhteet lasten näkökulmasta

4.1 Uusperheiden lasten erilaiset perhetulkinnat.

Uusperheissä lapsen näkemys oman perheensä kokoonpanosta poikkeaa usein aikuisten perhekäsityksestä. Lähes kaikki aikuiset laskevat perheeseensä puolisonsa ja lapsensa, mutta entinen puoliso on perheenjäsen vain harvojen mielestä (Paajanen, 2007, s. 34). Aikuiset laskevat useimmiten myös puolisonsa lapset omaan perheeseensä kuuluviksi varsinkin, jos asuvat näiden kanssa yhdessä (Castrén, 2009, ss. 59–61).

Ritala-Koskisen (2001, ss. 125–126) mukaan uusperheiden lasten tulkinnat siitä, keitä heidän perheeseensä kuuluu, ovat hyvin vaihtelevia ja monipuolisia. Perheeksi saatetaan hahmottaa vain biologien perhe, tai ainoastaan samassa paikassa asuvat henkilöt. Perhetulkinta saattaa olla myös jotain näiden ääripäiden väliltä tai niitä laajempi: perheeseen voi lapsen näkökulmasta kuulua lähivanhemman lisäksi esimerkiksi etävanhempi, vanhemman uusi kumppani ja erilaisia sisaruksia. Toiset lapset hyväksyvät uusia aikuisia herkemmin osaksi perhettä.

Uusperheen lasten perhetulkinta voi siis ylittää biologiaan ja asumisjärjestelyihin perustuvat rajat. Lapsen näkökulmasta perheeseensä saattaa kuulua yhdessä asuvan biologisen vanhemman lisäksi tämän uusi puoliso, muualla asuva biologisen vanhempi ja tämän uusi puoliso, sekä biologisia ja uussisaruksia. Lapsi voi laskea myös lemmikin osaksi perhettään ja tärkeäksi suhteeksi, joka jossain tapauksissa tuntuu jopa ihmissuhteita läheisemmältä (Ritala-Koskinen, 2001, ss. 174–175). Vaikka

lasten perhesuhteet eivät rajoitu vanhempiin, näiden puolisoihin ja sisaruksiin, rajaan niitä koskevan käsittelyni selkeyden vuoksi näihin läheissuhteisiin.

Sekä lapsilla että aikuisilla on erilaisia näkemyksiä uusperheen rakenteesta. Brobergin (2010, s. 167) mukaan uusperheiden äitien perhetulkinnat voidaan jakaa kolmeen ryhmään: ydinperhettä tavoittelevaan ja ihannoivaan perherakenteeseen, monia suhteita arvostavaan suurperheeseen ja vahvan parisuhteen ympärille rakentuvaan perheeseen. Ritala-Koskinen (2001, s. 125) taas jakaa uusperheiden lasten perhekuvaukset neljään erilaiseen tulkintaan perheestä sen mukaan, keitä siihen lasten mielestä kuuluu. Tarkastelen seuraavaksi näitä uusperhetulkintoja, perheen ylläpitämistä arjessa sekä uusperheen lasten perhesuhteita.

Ensimmäinen Ritala-Koskisen (2001, s. 115) löytämä perhetulkinta perustuu yhdessä asumiseen: lapsi kokee perheekseen ihmiset, joiden kanssa hän asuu. Lasten suhteet etävanhempaan voivat olla vähäisiä tai olemattomia, ja uusperhe ikään kuin korvaa puuttuvan biologisen perheen (Ritala-Koskinen, 2001, s. 117). Heidän kohdallaan perhe ei rakenteellisesti siis juurikaan poikkea ydinperheestä. Toisaalta tällainen perheymmärrys saattaa syntyä kulttuurissa vallitsevan ydinperheideaalin vaikutuksesta, vaikka lapsen suhde omaan etävanhempaansa olisi tiivis (Ritala-Koskinen, 2001, ss. 117–118).

Vaikka näin perheensä ymmärtävien lasten suhde muualla asuvaan biologiseen vanhempaan ei aina Ritala-Koskisen (2001, s. 117) tutkimuksen perusteella ole puuttuva tai heikko, etävanhemmat eivät lapsen näkökulmasta kuulu perheeseen. Tämä perhetulkinta muistuttaa paljon ensimmäistä Brobergin (2010, ss. 168–169) esittelemää uusperhemallia, jossa pyritään uuden kotitalouden sisälle rakentamaan ydinperhenormin mukainen järjestely, ja uusi aikuinen nähdään vanhemman roolissa.

Asumiseen perustuvassa perhetulkinnassa lapsen käsitys perheestä on yhteiskunnassa vallitsevan ydinperhenormin mukainen. Vaikka kaikki perheenjäsenet eivät ole lapselle biologista sukua, sosiaalinen perherakenne noudattaa tässä tapauksessa totuttua ja yleisesti hyväksyttyä kaavaa. Kulttuurinen käsitys ydinperheen ensisijaisuudesta lieneekin taustalla tässä mallissa. Tällaista perhekäsitystä voi pitää eksklusiivisena, mikäli siinä korvataan entinen perhesuhde uudella, eli perhekäsitys ei jousta antamaan tilaa uusille perheenjäsenille.

Toisen Ritala-Koskisen havaitseman uusperheiden lasten perhetulkinnan mukaan perheeseen kuuluu sekä yhdessä että muualla asuvia jäseniä. Tällaisessa tulkinnassa, jota Ritala-Koskisen mukaan voisi pitää avoimena tai laajana perheymmärryksenä, perheen ytimen muodostaa sekä yhdessä asuminen että biologinen suhde. Lapsen perheymmärrys kattaa arjen uusperheen lisäksi etävanhemman sekä mahdollisesti myös tämän puolison ja muualla asuvat biologiset ja uusisarukset; perheeseen saatetaan

laskea mukaan muitakin sukulaisia ja jopa lemmikkieläimiä. Perhe ymmärretään joustavasti ja moninaisesti, mutta se ei silti ole lapsen näkökulmasta epäselvä. Biologisten perheenjäsenten merkitys saatetaan kokea erilaisena kuin muiden, mutta se ei rajoita tunnetta perheeseen kuulumisesta. (Ritala-Koskinen, 2001, ss. 118–119.)

Tämä perhekäsitys on lähellä Brobergin (Broberg, 2010, ss. 177–178) kuvaamaa monia suhteita arvostavaa suurperhemallia, jossa lapsen perheen nähdään ulottuvan kotitalouden rajojen yli, ja jossa korostuu sekä vanhojen että uusien perhesuhteiden vaaliminen uudessa perhetilanteessa. Ritala-Koskisen mukaan (2001, ss. 119–120) laaja perhekäsitys lapsilla vaikuttaa liittyvän vakiintuneen uusperheeseen ja toisaalta tiiviseen kanssakäymiseen muualla asuvien perheenjäsenten kanssa.

Kolmannessa Ritala-Koskisen (2001, s. 120) erottelemassa perhetulkinnassa perheeksi määriteltiin ensisijaisesti biologinen perhe. Näin perheensä määrittelevät lapset eivät pitäneet muita henkilöitä perheenjäseninään yhdessä asumisesta huolimatta. Molempien tässä ryhmässä olevien lasten uusperheet ovat syntyneet melko myöhäisellä iällä, joten Ritala-Koskisen (2001, s. 122) mukaan kokemus biologisesta perheestä omana perheenä onkin luultavasti ehtinyt kehittyä varsin vakaaksi ennen uusperheen muodostumista. Tällainen perheymmärrys muistuttaa aikuisten uusperhenäkemyksessä vahvan parisuhteen mallia. Siinä perheen keskeisenä rakenteena nähdään vanhemman uusi parisuhde, ja lasten kannalta merkittävänä pidetään näiden biologisia suhteita (Broberg, 2010, ss. 184–185).

Tätäkin perhekäsitystä voi tarkastella ydinperhenormin valossa. Siinä merkittävässä roolissa on ydinperhenormin mukainen biologisen sukulaisuuden korostaminen. Toisaalta biologiseen suhteeseen perustuvan perhekäsityksen suhde ydinperhenormiin on myös ristiriitainen, sillä ydinperhenormatiiviseen perhemalliin liittyy asumisen ja perheen välinen yhteys.

Varsinkin asiantuntija- ja klinikkaperspektiivistä tällaista perheymmärrystä on uusperheiden lasten kohdalla pidetty ongelmallisena, sillä sen on oletettu merkitsevät epärealistista toivetta aikaisemman biologisen perherakenteen palautumisesta ennalleen, mutta Ritala-Koskisen havainnot eivät tue tätä. Kuten muunkinlaiset perheymmärrykset joita lapsilla on, tämä perhetulkinta perustuu lapsen merkitykselliseksi kokemiin ihmissuhteisiin, joita ylläpidetään aktiivisesti. (Ritala-Koskinen, 2001, s. 122.)

Ritala-Koskisen (2001, s. 122) mukaan neljäs uusperheiden lasten kuvaama perhetulkinta on liikkeessä tai muutoksessa oleva perhe. Näin ymmärrettynä perheen kokoonpano ei lapsen näkökulmasta ole pysyvä, vaan perhesuhteet ja näkemys eri ihmisten kuulumisesta perheeseen saattavat muuttua. Tämä perhetulkinta näyttäisi olevan yhteydessä siihen, että lapsen uusperhe on

vielä melko tuore ja hakee vasta muotoaan, eikä uusien perheenjäsenten hyväksyminen ole vielä itsestään selvyys, vaan jatkuvan neuvottelun alla (Ritala-Koskinen, 2001, ss. 124–125).

Tulkinta perheestä laajana ja avoimena, biologian ja asumisen rajat ylittävänä suhteiden verkostona sekä liikkeessä oleva, yhä muotoutuva perhekäsitys ovat molemmat inklusiivisia, sillä ne eivät rajoita perheeseen kuulumista etukäteen määrätyillä ehdoilla. Niitä voi olla kuitenkin vaikeaa sovittaa ydinperhenormatiiviseen kulttuuriin ja käytäntöihin. Eksklusiivisena perhemallina ydinperheihänne ei ole joustava, toisin kuin lasten perhekäsitykset.

Merkittävää lasten uusperhetulkinnoille vaikuttaa olevan yhteisen perhe-elämän pituus ja sekä lapsen ikä uusperhettä perustettaessa. Isommilla lapsilla on jo vakiintunut käsitys biologisesta perheestä omana perheenä. Lasten kuva omasta perheestä on yleensä suhteellisen selvä, eikä perhetulkintojen moninaisuus tarkoittanut vaikeuksia oman perheen ymmärtämisessä. Perheen määrittely vaikuttaa olevan pulmallista lapsille lähinnä silloin, jos lapsen oikeutta ylläpitää hänen tärkeäksi kokemiaan perhesuhteita on rajoitettu. (Ritala-Koskinen, 2001, s. 126.)

4.2 Biologiset vanhemmat

Perhesuhteita voidaan tarkastella biologisesta, juridisesta, sosiaalisesta ja psykologisesta näkökulmasta. Biologisesta näkökulmasta lapsen vanhempia ovat ne, joiden jälkeläinen tämä geneettisesti on. Juridisella vanhemmuudella viitataan siihen, kuka lain mukaan on lapsen vanhempi. Sosiaalisessa vanhemmuudessa on kyse lapsesta huolehtimisesta syntyvästä siteestä ja psykologisessa lapsen kokemuksesta vanhemmuudesta. (Ritala-Koskinen, 2001, s. 60.)

Suomalaisessa kulttuurissa vallitsevaan ydinperhenormiin sisältyy ajatus, että muut vanhemmuuden ulottuvuudet ovat ikään kuin luonnollista seurausta biologisesta vanhemmuudesta (Yesilova, 2009, s. 205). Juridinen ja biologinen vanhemmuus ovatkin arkielämässä tiukasti yhteydessä: esimerkiksi lapsen juridiseksi isäksi oletetaan lähtökohtaisesti äidin aviopuoliso, mikäli vanhemmat ovat lapsen syntymän aikaan naimisissa keskenään (Gottberg, 2010, s. 136). Sosiaalinen ja psykologinen vanhemmuus rakentuvat ennen kaikkea lapsen ja aikuisen vuorovaikutuksen ja henkilökohtaisen suhteen kautta (Ritala-Koskinen, 2001, s. 158). Sosiaalista ja psykologista vanhemmuudessa on siten kyse perheen tekemisestä arkisen yhdessäolon avulla. Lapsen suhteet perheen eri aikuisiin muodostuvat tämän myötä monimuotoisiksi. Erityisesti uusperheessä tilaisuuksia arkiselle yhdessäololle eri perheenjäsenten kanssa saattaa olla hyvinkin erilaisilla, ja toisaalta lapset saattavat suosia jotain perheenjäsentä muita enemmän.

Ritala-Koskinen nostaa eri asioista puhumisen esiin tyypillisenä arjen yhdessäolon muotona. Keskustelun aiheet voivat liittyä esimerkiksi arkisten asioiden hoitamiseen tai harrastuksiin, mutta myös tärkeäksi koettuihin henkilökohtaisiin asioihin. Lapset valikoivat kuitenkin tietoisesti puhekaverinsa: eniten ja itselleen tärkeimmistä asioista he keskustelevat biologisen äitinsä kanssa riippumatta siitä, asuvatko he tämän kanssa yhdessä. Äidin merkitys puhekumppanina korostuu erityisesti tyttöjen kohdalla; pojille puhuminen on ensisijaisesti asioiden hoitamista. (Ritala-Koskinen, 2001, ss. 131–134.)

Toinen merkittävä yhdessäolon muoto on vanhemman vastuullisuus, joka ilmenee lapsille arkisista asioista kuten koulunkäynnistä ja vaatteista huolehtimisena sekä lasta koskevista asioista päättämisenä. Vastuullisuus ei lähde vain aikuisesta, vaan myös lapset rakentavat sitä sallimalla vanhemman kantaa vastuuta sekä valikoimalla, kenen puoleen kääntyvät apua tarvitessaan ja ketä kuuntelevat. Arkipäiväisissä asioissa lapset kääntyvät mieluiten yhdessä asuvan biologisen äidin puoleen, mutta myös biologisen isän. Vastuullisuuden kohdalla sukupuolen merkitys vaikuttaa kuitenkin ylittävän biologisen siteen, sillä lapset hyväksyvät isän luona myös uuden äidin vastuullisena vanhempana. (Ritala-Koskinen, 2001, ss. 137–138.)

Lapsen ja aikuisten arkiseen yhdessäoloon kuuluu yhdessä tekemistä ja aikuisen mukana olemista. Tässäkin aikuisen ja lapsen sukupuoli vaikuttaa, mutta toisin kuin edellä, tekeminen ja oleminen yhdessäolon muotona painottuu perheen miehiin; erityisesti teknisiä asioita tehdään miesten kanssa. Biologisen isän ja äidin kanssa myös se, ettei tehdä mitään erityistä, on lasten näkökulmasta yhdessäoloa. Arkinen oleminen ja kotityöt saavat merkityksen erityisenä tekemisenä etävanhemman luona. (Ritala-Koskinen, 2001, ss. 134–137.)

Yesilova (2009, s. 35) kuvaa ydinperhettä äidin perheenä, sillä siinä vastuu hoivasta ja kodista on ollut vahvasti äidillä. Tämä näkyy edelleen: nuorten ajankäyttöä ja perhesuhteita tutkineet Rönkä ja Sallinen (2008, ss. 46–47) toteavat 7.-luokkalaisten nuorten viettävän arki-iltoina enemmän aikaa äitinsä kuin muiden perheenjäsentensä kanssa, ja kokevansa äidin useimmiten läheisimmäksi perheenjäsenekseen. Uusperheiden lasten näkökulmasta nämä perinteiset sukupuoliroolit vanhemmuudessa ovat jopa voimakkaampia kuin ydinperheissä (Ritala-Koskinen, 2001, s. 142).

Pidän todennäköisenä, että ydinperhenormatiivisten sukupuoliroolien vahva asema uusperheissä on yhteydessä siihen, että suurin osa uusperheiden lapsista asuu arjet biologisen äitinsä kanssa. Vuonna 2015 äitinsä luona virallisesti asuvien uusperheellisten lasten osuus oli noin 85% (Tilastokeskus, 2016, s. 10). Uusperheessä lapsen tapa suosia biologista vanhempansa vastuunkantoon ja keskusteluun liittyvissä asioissa yhdistyy kulttuuriseen äitikeskeiseen hoivakäsitykseen.

4.3 Lapsi ja uusi aikuinen

Kuten aiemmin totesin, ydinperhenormi sisältää oletuksen, että lapsella on kaksi vanhempaa, jotka ovat paitsi lapsen biologisia, myös tämän juridisia vanhempia, eli heidän ja lasten välille on lainsäädännössä määritelty tiettyjä oikeuksia ja velvollisuuksia (Ritala-Koskinen, 2001, s. 56). Uusperheessä lapsen elämässä on biologisten vanhempien lisäksi myös toisen tai molempien vanhempien uusi puoliso. Tämä uusi lapsen ja aikuisen välinen suhde poikkeaa biologiaan perustuvista vanhemmuussuhteista. Uusperheessä vanhemman uudella puolisollla ei välttämättä ole lasta kohtaan samoja oikeuksia tai velvollisuuksia kuin biologisella vanhemmalla, ja sama pätee myös lapsen uutta aikuissuhdetta koskeviin oikeuksiin. Uusperheen vanhemmalla voi siitä huolimatta olla sosiaalinen ja psykologinen vanhemmuus.

Lapsi ja uusi aikuinen rakentavat ja ylläpitävät suhdettaan arkisen yhdessäolon ja vuorovaikutuksen kautta, sekä toteuttamalla vanhemmuutta käytännön huolenpidon ja tunnesiteen avulla (Ritala-Koskinen, 2001, s. 127). Etenkin miesten kohdalla tämä yhdessäolo tapahtuu osin biologisen vanhemman kautta: Ritala-Koskinen (2001, s. 131) mukaan äidin uusi puoliso saattaa päästä osallistumaan tärkeisiin keskusteluihin äidin rinnalla, muuten lapset puhuvat miesten kanssa esimerkiksi harrastuksista. Toisaalta isän uudella kumppanilla on tärkeä rooli vanhemman vastuullisuudessa, varsinkin huolenpidossa ja lapseen kohdistuvassa huomaavaisuudessa (Ritala-Koskinen, 2001, ss. 141–142).

Perheen uuden miespuolisen aikuisen kanssa lapset, etenkin pojat, esimerkiksi harrastavat urheilua, pelaavat ja leikkivät (Ritala-Koskinen, 2001, s. 136). Myös tässä on huomattavissa ydinperhenormatiivisten sukupuoliroolien vaikutus, jota biologisen vanhemman erityinen asema lapselle korostaa: Ritala-Koskinen (Ritala-Koskinen, 2001, s. 142) mukaan kodin työnjako noudattaa ydinperheitä vahvemmin sukupuolirooleja etenkin biologisen äidin ja tämän uuden puolison luona.

Lapsen ja uuden aikuisen välille muodostunut suhde voi olla luonteeltaan vanhemmuussuhde. Ritala-Koskinen (2001, ss. 143–145) mukaan lapsella on silloin omasta näkökulmastaan tällöin ikään kuin kaksi isää tai äitiä, vaikka biologisella ja uudella vanhemmalla onkin erilainen merkitys lapselle. Vanhemmuussuhde saattaa myös muodostua korvaamaan puuttuvaa biologista vanhempaa. Kummassakin tapauksessa tällaisen suhteen rakentumisen edellyttää pitkäkestoista yhdessä elämistä ja vuorovaikutusta. Brobergin (2010, s. 142) tutkimuksessa tärkeäksi tekijäksi vanhemmuussuhteen syntymiselle nousee myös se, että uusi vanhempi kantaa taloudellista ja muuta vastuuta lapsesta.

Vaikka äidin tai isän uusi kumppani helposti nähdään ulkopuolelta helposti isä- tai äitipuolena, ei vanhemmuussuhde ole uusperheessä ainoa mahdollinen lapsen ja aikuisen välisen läheissuhteen

muoto. Lapsi voi jäsentää suhteensa uuteen aikuiseen myös kaveruuden kautta (Ritala-Koskinen, 2001, s. 148). Kuten vanhemmuussuhteessa, kaverisuhteessakin vanhemman uusi puoliso yleensä osallistuu lapsen hoitoon ja ottaa taloudellista vastuuta puolisonsa lapsesta (Broberg, 2010, s. 141). Ritala-Koskisen (2001, s. 150) mukaan uuden aikuisen kaverinaan kokevat lapset haluavat pitää kiinni muualla asuvan vanhemman ensisijaisuudesta, mutta kaveruuteen perustuva suhde uuden aikuisen kanssa voi toimia etävanhemman kanssa ylläpidettävän vanhemmuussuhteen rinnalla ja olla tärkeä osa lapsen aikuissuhteita.

Osalle uusperheen lapsista suhde uuteen aikuiseen on etäinen, eikä sitä voi kuvata vanhemmuus- tai kaverisuhteena. Brobergin (2010, s. 142) mukaan uusi aikuinen on tällöin lapsen elämässä ainoastaan vanhemman puolisona ja lapsen näkökulmasta äiti toimii ainoana huoltajana arjessa. Ritala-Koskinen (2001, s. 148) toteaa, että tällaisen suhteen taustalla voi olla heikko sosiaalinen suhde lapsen ja uuden aikuisen välillä tai lapsen pyrkimys vaalia toimivaa suhdetta etävanhempaansa.

Ritala-Koskisen (2001, s. 150) mukaan uusperheiden lasten suhteet erityisesti biologisen vanhemman uuteen puolisoon ovat moninaisia ja rakentuvat yksilöllisesti, ja niihin vaikuttaa uusperheen ikä, lapsen ikä perheen muodostuessa, lapsen henkilökohtainen suhde sekä muualla asuvaan vanhempaan että uuteen aikuiseen, ja lasten sekä aikuisten sukupuoli. Broberg (2010, s. 142) nostaa lisäksi esiin sisarusten merkityksen: uusperheen lapsen ja vanhemman uuden puolison välinen suhde on todennäköisemmin vanhemmuus- tai kaverisuhde, jos lapsen biologisen vanhemman uuteen liittoon on syntynyt muita lapsia.

4.4 Sisaruus uusperheessä

Uusperheen lasten sisaruus on lähtökohdiltaan perinteistä ydinperheeseen perustuvaa näkökulmaa monimuotoisempi, ja siihen vaikuttaa sekä biologinen yhteys että jaettu arki (Ritala-Koskinen, 2001, s. 152). Uusperheen lapsilla voi olla kahdenlaisia biologisia sisaruksia: täys- ja puolisisaruksia. Täysisaruksilla on keskenään samat biologiset vanhemmat, kun taas puolisisaruksilla toinen biologinen vanhempi on yhteinen. Uussisarukset ovat vanhemman uuden puolison lapsia, joiden kanssa jaeta biologista sidettä. Vuoden 2007 perhebarometrissa aikuisistakin joka toinen piti sisaruksiaan perheenjäseninä, mutta sisarpuolensa koki osaksi perhettään alle 20% vastaajista (Paajanen, 2007, s. 34). Julkaisusta ei kuitenkaan selviä, tarkoitetaanko sisarpuolella puoli-, uussisaruksia vai molempia, tai ovatko vastaajat asuneet sisarpuolensa kanssa yhdessä.

Täys- ja puolisisarusten välisen suhteessa pohjana on sekä biologinen side että jaettu arki. Ritala-Koskisen (2001, s. 156) mukaan uusperheiden lapset pitävät puolisisaruksia yhtä lailla "oikeina"

sisaruksina, jos nämä ovat syntyneet uusperheeseen. Myös sisaruspareja tutkinut Rannikko (2008, s. 181) toteaa, ettei sisarusten välisen kiintymyssuhteen syntymiseen vaikuta se, ovatko kyseessä täys- vai puolisisarukset.

Ritala-Koskisen (2001, ss. 156–157) mukaan lapset kokevat uudet nuoremmat puolisisarukset pääasiassa positiivisesti, mutta tilanteeseen saattaa liittyä kokemuksia eriarvoisesta kohtelusta, jos vanhemman uusi puoliso viettää enemmän aikaa biologisen lapsensa kanssa. Broberg (2010, s. 172) nostaa esille myös uusperheiden äitien kantavan huolta siitä, kohteleeeko uusi vanhempi puolisisaruksia yhdenvertaisesti. Lasten suhteisiin muualla asuviin puolisisaruksiin vaikuttaa yhdessä vietetty aika, mutta vaikka suhde näihin saattaa etäinen, koetaan biologinen side puolisisarukseen aina merkityksellisenä (Ritala-Koskinen, 2001, ss. 156–157). Ydinperhenormatiivinen oletus siitä, että täyssisarukset ovat puolisisaruksia läheisempiä ei siis välttämättä pidä paikkaansa, vaan sisarussuhteeseen vaikuttaa paljon kokemus samaan perhesuhteesta.

Ritala-Koskisen (2001, s. 162) mukaan jaettu kokemus lapsuudesta elämänvaiheena yhdistää myös uussisaruksia, ja uussisarusten välinen suhde saattaa olla lapselle jopa merkittävämpi kuin suhde perheen uuteen aikuiseen. Heidän yhteinen kokemushistoriansa on kuitenkin usein lyhyempi, ja sisaruussuhteeseen vaikuttaa enemmän henkilöihin ja heidän keskinäinen suhteensa liittyvät seikat.

Uussisarusten väliset suhteet muotoutuvat usein biologisia sisarussuhteita monimuotoisemmin. Ritala-Koskinen (2001, s. 157) tunnistaa kaksi tulkintaa lasten uussisaruudesta. Osa lapsista kokee uussisarukset lähes oikeina, mutta biologisista sisaruksista poikkeavina sisaruksina, joihin on kiintymyksen, säännöllisen yhdessä vietetyn ajan ja yhteisen tekemisen, sekä vanhempien parisuhteen myötä syntynyt pelkästä kaveruudesta poikkeava, erityislaatuinen suhde (Ritala-Koskinen, 2001, ss. 157–159). Toiset lapset taas tekevät selvän eron biologisten ja uussisarusten välillä, ja kokevat suhteen muistuttavan ennemmin huonetoverien tai naapurien välistä etäistä suhdetta kuin sisaruutta; tällainen tulkinta saattaa liittyä lasten ikään ja omiin biologisiin sisaruksiin koettuun yhteyteen (Ritala-Koskinen, 2001, ss. 159–161).

4.5 Uusperheen perhesuhteet ja lapsen hyvinvointi

Modernin länsimaisen käsityksen mukaan ydinperhettä on pidetty lapsen hyvinvoinnin kannalta parhaana, luonnollisena perhemuotona, johon verrattuna uusperheet ja muut monimuotoiset perhemallit nähdään usein riskinä lapsen hyvinvoinnille (Nätkin, 2003, ss. 16–17).

Ydinperhenormatiivisen käsityksen mukaan muiden perhemallien tulisi siten olla järjestelyiltään mahdollisimman ydinperhemäisiä. Ritala-Koskisen (2001, s. 151) mukaan uusperheen onnistumisen

mittarina onkin usein pidetty sitä, kuinka hyvin lapset ovat hyväksyneet uudet aikuiset vanhemmukseen ja sopeutuneet tilanteseen, eli miten paljon asetelma muistuttaa ydinperhettä.

Aikuisten näkökulma uusperheen toimivuuteen heijastelee tätä ydinperhenormatiivista näkemystä: Brobergin (2010, ss. 142–143) haastattelemat äidit kokivat lastensa sopeutuivat paremmin uusperheeseen, joissa suhde lapsen suhde äidin uuteen puolisoon perustui joko vanhemmuuteen tai kaveruuteen. Ritala-Koskisen (2001, s. 186) mukaan myös uusperheiden lasten kanssa työskentelevät asiantuntijat ovat usein huolissaan lapsen sopeutumisongelmista ja perheymmärryksistä, jotka asiantuntijoiden näkökulmasta eivät vastaa todellisia perherakenteita. Asiantuntijoiden mielestä lapsen perheymmärrys todellisuuden vastainen, jos se on liian laaja, liian epämääräinen tai liian suppea, tai jos lapsi kokee useamman kuin yhden paikan kodikseen, eikä siis noudata uusien perhe- ja asumisjärjestelyjen rajoja (Ritala-Koskinen, 2001, ss. 187–188).

Brobergin (2010, s. 211) mukaan uusperheessä ihmissuhdeverkoston toimivuus ja lapsen hyvinvointi ovat selkeästi yhteydessä keskenään: ongelmat ihmissuhdeverkostossa heijastuvat lapsen hyvinvointiin, ja toisaalta lapsen oireilu ja siihen liittyvät hankaluudet heikentävät ihmissuhdeverkoston toimivuutta. Broberg pitääkin tärkeänä, että sekä uusvanhemman että etävanhemman vanhemmuutta tuetaan. Ritala-Koskinen (Ritala-Koskinen, 2001, s. 151) kuitenkin toteaa, ettei sopeutumista ja uuden aikuisen vanhemmuuden hyväksymistä voi suoraan pitää uusperheen onnistumisen mittarina; lapsen kannalta tärkeää on, että tällä on uudessa perhetilanteessa mahdollisuus ylläpitää tärkeäksi kokemiaan perhesuhteita ja rakentaa uusia aikuissuhteita, olivat ne sitten läheisiä vanhemmuus- tai kaverisuhteita tai etäisempiä ihmissuhteita, kunhan lapsi ja aikuinen kokevat ne positiivisina.

Broberg (2010, ss. 54–55) nostaa tärkeimmäksi lapsen hyvinvointia määrittäväksi tekijäksi toimivan läheissuhdeverkoston eli sekä samassa taloudessa että sen ulkopuolella asuvan perheen. Myös Ritala-Koskisen (Ritala-Koskinen, 2001, ss. 210–211.) mukaan lapsen tukena voi uusperheessä olla ydinperhettä laajempi läheissuhdeverkosto, jos lapsen omille perhetulkinnoille annetaan tilaa ja niitä tuetaan. Hän kuitenkin huomauttaa, ettei uusperhe sinänsä ole tälle tae, sillä lapset muodostavat perhesuhteensa yksilöllisesti.

Vaikka Broberg (2010, s. 211) ei pidä uusperhettä sinänsä riskinä lapsen hyvinvoinnille, hän huomauttaa, että sillä saattaa olla välillisiä vaikutuksia perheen muuttuvien voimavarojen vuoksi. Nätkin (2003, s. 38) nostaa esiin myös erilaisiin perheisiin mahdollisesti liittyvän sosiaalisen stigman, eli poikkeavaksi tai epänormaaliksi leimaamisen, joka saattaa olla lapselle vahingollista, vaikka nämä perhemuodot eivät itsessään ole haitallisia.

5 Yhteenveto ja pohdintaa

5.1 Moniulotteinen perhetulkinta, lapsen hyvinvointi ja ydinperhenormi

Uusperheiden lasten näkökulmasta perhesuhteet eivät useinkaan noudata kotitalouden tai biologian määrittelemiä rajoja, vaan heidän perhekäsityksensä ovat monipuolisia ja joustavia. Lapsi saattaa hahmottaa perheensä joko biologian tai asumisen, tai näiden molempien kautta. Lapsen perheymmärrykseen vaikuttaa myös yhdessä jaettu arki, henkilökohtaiset suhteet ja ominaisuudet. Se on myös jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa, ja yhteiskunnan toimintatavat ja kulttuuriset oletukset, kuten ymmärrys perheestä, toisaalta värittävät lasten perhetulkintoja ja toisaalta voivat synnyttää ristiriitoja ja näkemyseroja lapsen ja hänen ympäristönsä välillä.

Suomalaisessa kulttuurissa vallitseva ydinperhenormatiivisuus näkyy etenkin aikuisten tavassa hahmottaa lapsen perhe. Ydinperhenormatiivisuus heijastuu uusperheen lasten kanssa työskentelevien asiantuntijoiden näkemyksiin siitä, miten hyväksyttävä lapsen oma perheymmärrys on. Ulkoapäin tarkasteltuna ydinperhettä muistuttava malli koetaan lapselle parhaana, ja tästä poikkeavat mallit ongelmallisina. Lapsen toimijuus oman perheensä määrittelijänä asetettua siten kyseenalaiseksi.

Asiantuntijoiden näkökulmasta uusperheen lapsen biologisiin suhteisiin pohjautuva perhekäsitys ei vastaa todellisuutta, joka siis määrittyy mahdollisimman paljon ydinperhenormeja vastaavan perhejärjestelyn mukaisesti. Lapsen ja ympäröivän yhteiskunnan näkemykset hänen omasta perheestään eivät siten kohtaa. Ydinperhenormatiivisen yhteiskunnan kannalta lapsen virheellinen perhekäsitys on ongelmallinen ja mahdollisesti riski lapsen hyvinvoinnille. Lapsen näkökulmasta tarkasteltuna ongelmana voidaan kuitenkin pitää yhteiskunnan ydinperhenormia, jossa lapsen oma kokemus perheestä ei ole hyväksyttävä. Tämä voi olla erityisesti haitallista, mikäli lapsen tärkeinä kokemia perhesuhteita ei tueta.

Lasten perhesuhteissa on nähtävissä ydinperhenormatiiviset sukupuoliroolit. Lasten näkökulmasta äiti on keskeisessä asemassa sekä yhdessäolon että vastuunkannon suhteen. Äiti on lapsen perheessä ensisijainen keskustelukumppani. Ydinperhenormiin kuuluu myös käsitys biologisten siteiden ensisijaisuudesta. Uusperheiden lapset erottavat biologiset suhteet erityisellä tavalla merkityksellisinä, vaikka pitäisivät myös muita ihmisiä perheenjäseninä.

Vaikka arkisen yhdessäolon eri muodoilla on merkitystä kaikissa perhesuhteissa, on niiden rooli korostunut uusperheen lapsen ja uuden aikuisen välisen suhteen rakentumisessa. Tällä suhteella ei ole biologista sidettä tukenaan, ja toisaalta sen pitää tasapainotella biologisten vanhemmuussuhteiden rinnalla. Arjen toiminnan lisäksi suhde muotoutuu monien tekijöiden kuten uusperheen iän ja henkilökohtaisten mieltymysten yhteisvaikutuksessa. Ydinperhenormatiivinen kulttuurinen ymmärrys perheestä voi vaikuttaa siihen, että lapsi painottaa biologiaan tai asumiseen liittyviä seikkoja perheenjäsenyyden määrittelyssä. Myös ydinperhenormiin sisältyvä käsitys, jonka mukaan perheessä on vain kaksi vanhempaa, saattaa vaikuttaa lapsen tulkintaan uuden aikuisen kuulumisesta perheeseen. Lapsen ja uuden aikuisten välinen suhde rakentuukin monien tekijöiden vaikutuksesta hyvin yksilöllisesti.

Sisarussuhteisiin ydinperhenormi vaikuttaisi heijastuvan vähemmän. Biologisten sisarusten suhteen lapset eivät juurikaan tee jakoja täys- ja puolisisaruksiin, jos he ovat viettäneet molempien kanssa arkea. Toisaalta sellaisissakin tapauksissa, joissa jaettu arki on jäänyt kokematta, ydinperhenormin mukainen biologisen siteen merkityksellisyys on havaittavissa. Uussisarusten suhteen lasten näkökulmat ovat vaihtelevampia, ja niihin vaikuttaa yhdessä vietetty aika ja yhteiset kokemukset. Vaikka nämä suhteet muistuttavatkin usein kaverisuhteita, tuottaa ymmärrys jaetusta perheyhteydestä niihin erityisen vivahteen.

Ydinperhenormatiivinen käsitys siitä, mikä perhe on ja keitä siihen kuuluu, rajoittaa uusperheiden lasten mahdollisuuksia hahmottaa perhettään muuttuvissa perhejärjestelyissä. Perhesuhteisiin vaikuttava lainsäädäntö ja perhepalvelut ja perheitä tukevat yhteiskunnalliset käytännöt on rakennettu ydinperhenormatiivisen perheymmärryksen näkökulmasta. Ne tukevat ydinperheeseen kuuluvien perhesuhteiden ylläpitämistä ja rakentamista. Kuitenkin lapsen hyvinvoinnin kannalta olisi tärkeää nimenomaan tukea niitä perhesuhteita, joita lapsi pitää merkittävänä. Siten pitäisinkin uusperheiden lasten kannalta tärkeänä, että lapsiin ja perheisiin vaikuttavien yhteiskunnallisten organisaatioiden käytännöissä sekä sosiaali- ja perhepoliittisissa toimita otettaisiin entistä paremmin huomioon lasten omat perhemääritelmät ja moninaiset perhesuhteet.

5.2 Pohdintaa

Kuten totesin johdannossa, suomalaisten uusperheiden lasten perhesuhteita on tutkittu melko vähän. Ainoa lasten näkökulmasta tehty tutkimus on Ritala-Koskisen väitöskirja vuodelta 2001. Olisikin mielenkiintoista tietää, onko yhteiskunnallinen käsitys perheestä muuttunut sitten 2000-luvun vaihteen, ja miten tämä näkyisi uusperheiden lasten kokemuksessa omasta perheestään. Entä miten perhesuhteiden käy, jos uusperheen keskellä oleva parisuhde päättyy eroon? Joutuuko lapsikin tällöin

"eroamaan" uudesta vanhemmasta ja uusista sisaruksista, vai tuetaanko uusperheen myötä muodostuneiden sosiaalisten ja psykologisten perhesuhteiden säilymistä?

Uusperheistä tehdyissä tutkimuksissa on käsitelty heterosuhteissa eläviä pariskunta lapsineen. Uusperheiden joukossa lienee kuitenkin myös sateenkaariperheitä, joissa vanhemmat ovat samaa sukupuolta. Näiden huomioiminen uusperhetutkimuksessa saattaisi tuottaa uudenlaisia näkökulmia. Huomionarvoista on myös, että vaikka tarkastelin tässä tutkielmassa uusperheiden lapsia, erilaisten perhetulkintojen ja ydinperhenormatiivisen perheymmärryksen välinen ristiriita on yhteiskunnallisena ongelmana laajempi. Se tulee vastaan esimerkiksi maahanmuuttajien kohdalla perheenyhdistämisessä, kun eri kulttuurien käsitykset perheistä törmäävät (Fingerroos, Tapaninen, & Tiilikainen, 2016, ss. 21–22).

Tutkimuksen rajauksessa on kysymys aina kompromisseista. Tässä tutkimuksessa päädyin tarkastelemaan uusperhesuhteita lapsen näkökulmasta, mutta en rajannut teoreettista viitekehystä tiukasti yhteen tiettyyn perhetutkimuksessa käytettyyn teoriaan. Tällainen rajaus olisi voinut tarjota mahdollisuuden syventyä aiheeseen huomattavasti tarkemmin sen tarjoamasta. Toisaalta se samalla olisi peittänyt näkyvistä muita puolia. Valitsemalla laajemman näkökulman toivon tuovani monipuolisesti esiin kokonaiskuvan lasten uusperhetulkinnoista.

Lähteet

- Alanen, Leena. (2005). Women's Studies/Childhood Studies: Parallels, Links and Perspectives. Teoksessa Jan Mason & Toby Fattore (Toim.), *Children Taken Seriously: In Theory, Policy and Practice* (ss. 31–45). London: Jessica Kingsley.
- Broberg, Mari. (2010). *Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi*. Helsinki: Väestöliitto, väestöntutkimuslaitos.
- Castrén, Anna-Maija. (2009). *Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe*. Helsinki: Gaudeamus.
- Castrén, Anna-Maija. (2014). Konfiguraationaalinen näkökulma perheeseen. Teoksessa Riitta Jallinoja, Helena Hurme, & Kimmo Jokinen (Toim.), (ss. 139–166). Helsinki: Gaudeamus.
- Castrén, Anna-Maija, & Högbacka, Riitta. (2014). Avautuuko perhe? Eksklusiivisuuden ja inklusiivisuuden dynamiikka perhesidoksissa. *Sociologia*, 51(2), 106–122.
- Fingerroos, Outi, Tapaninen, Anna-Maria, & Tiilikainen, Marja. (2016). Kurittomat perheet. Perheen käsitteen monet muodot historiassa ja eri kulttuureissa. Teoksessa Outi Fingerroos, Anna-Maria Tapaninen, & Marja Tiilikainen (Toim.), *Perheenyhdistäminen. Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi?* (ss. 21–41). Tampere: Vastapaino.
- Gottberg, Eva. (2010). *Perhesuhteet ja lainsäädäntö* (5. täysin uudistettu painos). Turku: Turun yliopisto.
- Jaakkola, Risto, & Sääntti, Riitta. (2000). *Uusperheitten lapset ja vanhemmat. Perheitten rakenne, toiminta ja talous*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Jallinoja, Riitta. (2000). *Perheen aika*. Helsinki: Otava.
- Jallinoja, Riitta. (2014). Teoria universaalista perheestä. Teoksessa Jallinoja, R., H. Hurme, & K. Jokinen (Toim.), *Perhetutkimuksen suuntauksia* (ss. 18–34). Helsinki: Gaudeamus.
- James, Allison, Jenks, Chris, & Prout, Alan. (1998). *Theorizing childhood* (Repr). Cambridge: Polity Press.
- Jokinen, Kimmo. (2014). Perhekäytäntöjen sosiologia. Teoksessa Riitta Jallinoja, Helena Hurme, & Kimmo Jokinen (Toim.), *Perhetutkimuksen suuntauksia* (ss. 167–191). Helsinki: Gaudeamus.
- Kuronen, Marjo. (2014). Perheen ideologinen tuottaminen. Teoksessa Riitta Jallinoja, Helena Hurme, & Kimmo Jokinen (Toim.), *Perhetutkimuksen suuntauksia* (ss. 81–98). Helsinki: Gaudeamus.
- Morgan, David. (2011). *Rethinking family practices*. Springer.
- Nätkin, Ritva. (2003). Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (Toim.), *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä* (ss. 16–38). Helsinki: Gaudeamus.
- Paajanen, Pirjo. (2007). *Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Perhebarometri 2007*. Helsinki: Väestöliitto.

- Parsons, Talcott. (1955). The American family. Its relations to personality and to social structure. Teoksessa Talcott Parsons & Robert Bales (Toim.), *Family, Socialization and Interaction Process* (ss. 3–33). Glencoe, Ill.: The Free Press.
- Rannikko, Ulla. (2008). *Yhteinen ja erillinen lapsuus. Sisarusten sosiaalistava merkitys*. Tampere University Press.
- Ritala-Koskinen, Aino. (2001). *Mikä on lapsen perhe?: tulkintoja lasten uusperhesuhteista*. Helsinki: Väestöliiton väestöntutkimuslaitos.
- Ritala-Koskinen, Aino. (2009). Kuinka uusperhe kesytetään? Teoksessa Riitta Jallinoja (Toim.), *Vieras perheessä* (ss. 128–145). Helsinki: Gaudeamus.
- Rönkä, Anna, & Sallinen, Marjukka. (2008). Murrosikäisen perhesuhteet: muutoksia ja jännitteitä. Teoksessa Eeva Sevón & Marianne Notko (Toim.), *Perhesuhteet puntarissa* (ss. 43–67). Helsinki: Palmenia.
- Silva, Elisabeth B., & Smart, Carol. (1999). The "New" Practices and Politics of Family Life. Teoksessa Elisabeth B. Silva & Carol Smart (Toim.), *The New Family?* (ss. 1–12). London; Thousand Oaks, Calif.; New Delhi: SAGE.
- Tilastokeskus. (2016). *Perheet 2015*. Helsinki: Tilastokeskus. Noudettu osoitteesta http://www.stat.fi/til/perh/2015/perh_2015_2016-05-30_fi.pdf
- Vuori, Jaana. (2003). Äitiyden ainekset. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (Toim.), *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. (ss. 39–63). Helsinki: Gaudeamus.
- Yesilova, Katja. (2009). *Ydinperheen politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.